

ВИКОРИСТАННЯ Е-КОРПУСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Резюме.** У межах проблематики оновлення змісту вищої перекладацької освіти автор статті аналізує дидактичні функції електронних корпусів текстів і визначає шляхи залучення їх до навчального процесу.*

***Ключові слова:** е-корпус, перекладач, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. Специфіка діяльності перекладача технічної літератури вимагає від нього постійної готовності розвивати й вдосконалювати професійно значущі знання, уміння й навички. В умовах нестачі часу та/або неможливості постійно спілкуватися із носіями мов, із якими він працює, базовим джерелом отримання реальної мовної та мовленнєвої інформації можуть стати так звані електронні корпуси текстів (е-корпус).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених проблемі впровадження е-корпусів у вищу професійну перекладацьку освіту показав, що українські вчені та педагоги досі не торкалися цієї теми у своїх наукових працях, тоді як закордонні дослідники розглядали її у таких аспектах, як визначення поняття е-корпусу і виділення типів таких корпусів (М. Бейкер, Ф. Занеттін, Л. Фернандес); використання е-корпусів у перекладацьких дослідженнях (Л.Ф. Денсьєр, М. Олохан, М. Роча, Р. Салкі); використання е-корпусів у професійній підготовці перекладачів (К. Мальмкьяер, Г. Сомерс).

Формулювання мети статті. Актуальність заявленої проблеми та її недостатнє опрацювання зумовили мету нашого дослідження, а саме дослідити дидактичні функції е-корпусів як інформаційно-комунікаційної технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Е-корпус* – це представлене в електронній формі велике добре структуроване зібрання текстів або їхніх відрізків, яке може бути використано із дослідницькою або навчальною метою.

Е-корпуси рідко використовуються в українській вищій школі. Проведене нами опитування 50 викладачів іноземної мови та перекладу показало, що, хоча 48 з них знають про такий мовний ресурс, жоден не використовує його. Серед причин такого випущення опитувані назвали незручний інтерфейс, який вимагає попередньої підготовки користувачів (48 осіб); необхідність сплачувати за користування більшістю е-корпусів (45 осіб); недостатню кількість мов, охоплених е-корпусами (32 особи). До цих причин ми можемо додати також нерівномірність охоплених е-корпусами текстових жанрів та низькі темпи оновлення змісту безкоштовних е-корпусів.

Хоча подолання цих недоліків вимагає від викладача багато часу і зусиль, ми вважаємо е-корпуси таким засобом навчання, який адекватно відбиває специфіку професійної діяльності перекладача технічної літератури (ТЛ), а тому може широко використовуватися у його професійній підготовці.

Проаналізувавши різні погляди на типологію е-корпусів, представлені у роботах М. Бейкер [1], Л. Фернандеса [2] та Ф. Занеттіна [6], ми дійшли висновку, що завданням професійної підготовки майбутніх перекладачів ТЛ у мовній парі "українська/англійська мови" найбільше відповідають одномовні е-корпуси, одно- й двомовні зіставлювані е-корпуси та двомовні одно- й двоспрямовані паралельні е-корпуси української та англійської мов.

Загальновідомо, що метою професійної діяльності перекладача ТЛ є забезпечити успішне професійне спілкування представників різних мовних спільнот. Кожна окрема мовна спільнота характеризується а) існуванням унікальної культури, яка відбиває історичний розвиток її народу-носія, б) існуванням унікальної мови як сукупності

фонологічних, лексичних, граматичних і стилістичних мовних явищ, використовуваної підчас та для забезпечення цього розвитку. Перекладач ТЛ не зможе адекватно виконувати свої професійні обов'язки, якщо він у повній мірі не володітиме й постійно не вдосконалюватиме знання мов, якими він перекладає, безвідносно до того, чи є він їх носієм. Доступним джерелом таких знань є одномовний *e*-корпус.

Одномовний e-корпус – це *e*-корпус, який складається з текстів, написаних або перекладених однією певною мовою. У межах професійної підготовки перекладачів ТЛ одномовні *e*-корпуси можуть використовуватися із декількома взаємопов'язаними цілями.

Перш за все, оригінальні тексти, написані носіями мови, є вичерпним джерелом прикладів нормативного використання мовних одиниць усіх рівнів. Аналізуючи текстовий матеріал одномовних *e*-корпусів з позиції лексики, студент дізнається, як носії мови використовують різні слова та вирази, який зміст у них вкладають, які синоніми добирають тощо. З цієї точки зору, майбутній перекладач ТЛ отримає більшу користь від одномовних *e*-корпусів, аніж від тлумачних словників, оскільки останні зазвичай містять погано проілюстровані прикладами словникові статті, що не тільки не сприяє усвідомленню й запам'ятовуванню, але ще більше заплутує недосвідченого користувача. Можливість побачити, як лексичні одиниці використовуються у різних ситуаціях, допомагає студенту не лише розвинути свій словник, але й зрозуміти, за якими законами створюється та функціонує лексика взагалі, а отже навчитися робити вірні перекладацькі здогадки.

Спеціальні одномовні *e*-корпуси, тобто такі, що містять тексти певної професійної тематики, можуть використовуватися підчас навчання майбутніх перекладачів ТЛ роботи над термінами. Отриманий таким чином досвід допоможе їм не лише знаходити правильні відповідники у перекладному словнику, але й повністю розуміти зміст повідомлення, яке передається, а отже виконувати перекладацькі завдання на високому професійному рівні.

Оскільки успішне володіння мовою передбачає не лише знання загальної та спеціальної лексики, але й уміння об'єднувати цю лексику у правильні речення, одномовні *e*-корпуси можуть використовуватися підчас занять з граматики. Методика викладання граматики як системи правил та виключень з них часто не відповідає потребам реального студента перекладацького відділення, оскільки не дає йому достатньо ілюстративного матеріалу для усвідомлення та достатньо часу для запам'ятовування граматичних явищ. Як наслідок, майбутні перекладачі ТЛ засвоюють лише прості граматичні конструкції. Обмежений граматичний репертуар у подальшому впливає на якість виконуваних перекладів: не розуміючи сутності граматичних явищ та через невпевненість у їх нормативному використанні студенти створюють англійською мовою тексти, які узагалі не схожі на оригінальні, оскільки пишуть їх не власне англійською, а українсько-англійською або російсько-англійською мовами. Залучення одномовних *e*-корпусів до занять з граматики мови дозволить студентам особисто аналізувати приклади вживання граматичних явищ носіями, виводити власні закономірності й формулювати власні правила, а отже підвищить швидкість та якість засвоєння граматичних знань.

Використання повнотекстових одномовних *e*-корпусів на заняттях з практики перекладу дозволяє надати студентам – майбутнім перекладачам ТЛ достатньо прикладів оригінальних текстів, що вони їх зможуть самостійно інтерпретувати з метою визначити, як, для чого та за допомогою яких мовних явищ створюються тексти різних жанрів, яке значення носії мови укладають у певні мовні категорії. Заняття із застосуванням спеціальних одномовних *e*-корпусів сприяють формуванню у студентів текстоутворювальної складової перекладацької компетенції вже підчас навчання, дозволяючи скоротити етап адаптації молодих перекладачів ТЛ до професійної діяльності.

Оскільки ключовою вимогою до одномовних *e*-корпусів є автентичність використовуваних у них текстів [3, 5], робота із такими *e*-корпусами дозволяє студенту побачити, як ті або інші мовні явища можуть використовуватися помилково або в авторській

інтерпретації, із метою передати невластиве мовній одиниці значення. Усвідомлення цього допомагає майбутньому перекладачеві розвинути навички розуміння закладеного у текст повідомлення у всій сукупності його компонентів, тобто сприяють формуванню у нього аналітичної та прагматичної складових комунікативної компетенції.

Нарешті, доступність великої кількості реального мовного й текстового матеріалу викликає у студентів бажання проводити власні наукові дослідження, що сприяє випрацюванню в них умінь аналізувати, узагальнювати, проводити аналогії, систематизувати, а отже підвищує якість професійної підготовки.

Щоб успішно виконувати функцію посередника у міжмовному та міжкультурному спілкуванні, перекладач ТЛ повинен не лише на високому рівні володіти мовами оригіналу та перекладу, але й уміти зіставляти притаманні ним мовні явища. Ефективному формуванню відповідних умінь та навичок сприятиме залучення до навчального процесу двомовних зіставляваних *e*-корпусів.

Двомовний зіставляваний e-корпус – це *e*-корпус, який містить оригінальні тексти, створені незалежно двома мовами й зібрані на підставі своєї тематичної, формальної або прагматичної схожості [4, 617].

Порівняльний аналіз текстів, представлених у двомовних зіставляваних *e*-корпусах, допомагає майбутнім перекладачам ТЛ усвідомити, яким чином однакові, схожі або відмінні мовні явища використовуються носіями різних мов. З точки зору лексики, це дозволяє виділяти, розрізняти, запам'ятовувати і правильно використовувати стилістичні фігури мовлення, фразеологічні сполуки, колокації. Крім того, майбутні перекладачі ТЛ під час роботи із спеціальними зіставляваними *e*-корпусами, а не із перекладними словниками, можуть навчитися не механічно переписувати іншомовні відповідники, але шукати їх на підставі однаковості позначуваних понять. У подальшій професійній діяльності це дозволить їм уникнути типових для недосвідчених перекладачів помилок, коли для перекладу спеціального поняття використовується омонімічний йому термін з іншої галузі знань.

З позиції граматики, можливість зіставити різні морфологічні та синтаксичні явища допомагає студентам не лише дізнатися про специфіку їх використання, але й значно розширити свій двомовний граматичний репертуар.

Залучення у навчальний процес повнотекстових зіставляваних *e*-корпусів дозволяє студентам аналізувати тексти різних жанрів на предмет схожості й відмінності їхнього текстового оформлення для того, щоб навчитися знаходити специфічну для тієї або іншої мовної спільноти інформацію, визначати прагматичне завдання тексту, отримувати закладені у тексті відомості про його автора та потенційного читача тощо. Дослідження однакових за своєю тематичною віднесеністю, формальною будовою або прагматичним завданням текстів дозволяє студентам не стільки сформулювати й запам'ятати правила й норми створення текстів різних жанрів, скільки зрозуміти, як це "зазвичай" робить носій мови, тобто навчитися створювати тексти перекладу, які повністю відповідатимуть поставленому автором оригіналу прагматичному завданню і сприйматимуться читачами як оригінальні (написані для них їхньою мовою).

Нарешті, порівняльний аналіз текстів, представлених у двомовних зіставляваних *e*-корпусах сприяє формуванню соціокультурної компетенції майбутнього перекладача ТЛ, оскільки надає йому можливість дізнатися про те, як відбувається професійне спілкування у іншомовній науковій спільноті. Оскільки більшість студентів українських ВНЗ не має можливості потрапити у іноземне спеціальне наукове середовище, двомовні зіставлявані *e*-корпуси можуть стати одним з небагатьох джерел отримання відповідних знань та формування професійних соціокультурних умінь та навичок.

Успішна професійна діяльність вимагає від перекладача ТЛ не лише знання мов, з/на які він перекладає, тобто сформованої комунікативної компетенції, але й умінь власне перекладати, тому професійна підготовка таких фахівців повинна включати засоби навчання,

які забезпечать формування саме перекладацької компетенції. Одними з таких засобів є одномовні зіставлювані та двомовні одно- й двоспрямовані паралельні *e*-корпуси.

Одномовний зіставлюваний e-корпус – це *e*-корпус, який складається з двох окремих текстових збірань, одне з яких містить оригінальні тексти певною мовою, а інше – тексти, цією мовою перекладені. *Двомовний паралельний e-корпус* – це *e*-корпус, що містить оригінальні тексти та їхні переклади кожною з двох обраних для нього мов.

Ці види *e*-корпуси можуть, на нашу думку, використовуватися підчас навчання майбутніх перекладачів ТЛ для розв'язання трьох основних завдань.

По-перше, аналіз оригінальних і перекладених текстів допомагає студентам дізнатися, як саме відбувається процес перекладу, які перекладацькі рішення схильні приймати професійні перекладачі, яких помилок вони припускаються. Можливість розглянути реальні тексти перекладів, порівняти їх з оригіналом та між собою дозволяє майбутнім перекладачам ТЛ зрозуміти сутність перекладацьких трансформацій, на прикладі побачити важливість їх застосування й краще запам'ятати, а отже, частіше й правильніше використовувати підчас виконання конкретних перекладацьких завдань.

По-друге, можливість проаналізувати різні перекладу одного й того самого тексту спонукає студентів відмовитися від невірної думки, що існує єдиний універсальний або найкращий перекладний варіант, який вони мають знайти, навчитися шукати й добирати не лише лексичні, але й граматичні і стилістичні синоніми, урізноманітнювати свою перекладацьку техніку.

Нарешті, побачивши, що таке професійний переклад, виконаний досвідченим спеціалістом, та порівнявши його зі своїм, майбутні перекладачі ТЛ зможуть навчитися неупереджено підходити до аналізу своїх студентських робіт, критично їх оцінювати. Це не лише сприятиме підвищенню їхньої мотивації до навчання у ВНЗ, але й створить основу для постійного розвинення своїх умінь та навичок протягом усього професійного життя.

Висновки. *E*-корпуси мають великий навчальний потенціал, оскільки містять необхідні майбутньому перекладачеві ТЛ відомості про різні мовні явища і специфіку їх функціонування у мові й мовленні, сприяють формуванню професійних компетенцій, підвищують навчальну та професійну мотивацію. Упровадження *e*-корпусів у професійну підготовку дозволяє змінити навчальні ролі студентів, змістити їх з пасивної позиції спостерігачів і перетворити на дослідників, які самостійно здобувають знання й приймають рішення про можливість і доречність їх використання для досягнення професійного успіху.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку ми вбачаємо у розробленні практичних і лабораторних робіт із використанням *e*-корпусів і складанні навчально-методичного посібника для запровадження цієї ІКТ у професійну підготовку перекладачів технічної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baker, Mona. (1995) Corpora in Translation Studies. An Overview and Suggestions for Future Research. // *Target*. – 1995, (2),. – Pp. 223-243.
2. Fernandes, Lincoln. (2006) Corpora in Translation Studies: revisiting Baker's typology. // *Fragmentos*. – 2006. – No. 30. Pp. 87-95.
3. Salkie, R. (2008) How can lexicographers use a translation corpus? // *Proceedings of the International Symposium on Using Corpora in Contrastive and Translation Studies, Zhejiang University*. – Hangzhou. – 2008, 25-27 September. – 27 p.
4. Zanettin, Federico. (1998) Bilingual Comparable Corpora and the Training of Translators. // *Meta: Translators' Journal*. – 1998. – Vol. 43, No.4 – Pp. 616-630.
5. Zanettin, Federico. (2011) Translation and corpus design. // *SYNAPS. A Journal of Professional Communication*. – 2011. – No. 26. – Pp. 14-23.

Е.В. ПЫЗИНА. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ Е-КОРПУСОВ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕРЕВОДЧИКОВ ТЕХНИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме. В рамках проблемы обновления содержания высшего образования переводчиков автор статьи анализирует дидактические функции электронных корпусов текстов и указывает пути их внедрения в учебный процесс.

Ключевые слова: e-корпус, переводчик, профессиональная подготовка.

E.V. PYZINA. USING E-CORPORA TO TRAIN COMPETENT TECHNICAL TRANSLATORS

The summary. The author analyses the problem of renovating translator's training through introducing e-corpora and discusses how they can be used in class.

Key words: e-corpus, translator, translator training.

Одержано редакцією 26.02.2013 р.